

Вплив іноземного туризму на розвиток туристичного комплексу Чернівецької області у 2000-2020 роках

Валентин ВАСИЛЬЧАК ^{1*} <https://orcid.org/0009-0005-0014-5028>

УДК 380.8 (477.85)

ПОШУКОВА СТАТТЯ

¹Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра географії України та регіоналістики

Листування – * vasylchak.valentyn@chnu.edu.ua

Ключові слова: іноземний туризм, російська агресія, COVID-19, чинники розвитку..

Анотація: Чернівецька область стикається з численними викликами у галузі туризму, серед яких недосконала інфраструктура, недостатня інформованість про регіон серед іноземних туристів та коливання економічних і політичних умов, що впливають на туристичні потоки. Проблемою залишається нестабільний обсяг іноземного туристичного потоку, що напряду впливає на фінансову стійкість місцевих готелів, ресторанів та сервісів. Дослідження покликане розкрити чинники, які формують ці коливання та визначити, які аспекти розвитку можуть підтримати збільшення кількості іноземних відвідувачів у регіоні.

Розташування Чернівецької області на межі із Румунією та Молдовою, а також значний природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону створюють привабливі умови для розвитку іноземного туризму.

В публікації розкрито особливості розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області протягом 2000-2023 років. Визначено основні чинники які мали найбільший вплив на розвиток даного виду туристичної діяльності. З'ясовано, що найбільшого спаду чисельність іноземних туристів зазнала в наслідок російської агресії та пандемії COVID-19. Значний вплив на формування іноземних туристичних потоків мали також соціально-економічна та політична нестабільність в Україні..

1. ВСТУП

Туризм є однією з провідних галузей економічної діяльності в багатьох країнах світу. Він є важливою складовою сфери послуг та належить до так званих «локомотивів економіки». Це означає, що його розвиток сприяє розвитку інших галузей господарства: транспорту, будівництва, харчової та легкої промисловості, машинобудування, а також соціального комплексу. Однією з провідних галузей туристичного комплексу є іноземний туризм.

Під іноземним туризмом розуміються подорожі громадян інших країн та осіб без громадянства в межах країни, що надає туристичні послуги тривалістю від 1 доби до 1 року. Характерною ознакою даного туризму є необхідність перетинати державний кордон. Розвиток іноземного туризму сприяє зростанню економіки країни, збільшенню валютних надходжень, підвищенню якості туристичних послуг відповідно до кращих світових стандартів, та зростанню рівня життя населення в регіонах його розвитку.

Чернівецька область, що розташована на перетині шляхів між Західною, Центральною Європою та Азією має вагомий потенціал щодо розвитку іноземного туризму. Цьому сприяють: вигідне географічне положення регіону, значний потенціал та різноманітність природних рекреаційних умов та ресурсів, багата та різноманітна історико-культурна спадщина регіону, транспортна доступність та наявність виходу до державного кордону із Румунією та Молдовою. Однак ефективне використання цих ресурсів вимагає ґрунтовного розуміння як позитивних, так і стримувальних факторів, що впливають на іноземний туристичний потік. Вивчення динаміки іноземного туризму в регіоні дозволяє оцінити рівень економічного впливу туризму на розвиток місцевої інфраструктури, створення робочих місць та підвищення якості послуг.

Метою статті є дослідити динаміку розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області у період 2000–2020 років, а також визначити основні перешкоди та можливості для зростання туристичного потоку з-за кордону.

2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

У запропонованій науковій праці використано комплексний підхід щодо дослідження основних аспектів розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області. Він ґрунтується на аналізі географічних, соціально-економічних, історико-культурних аспектів розвитку даної складової туристичного комплексу. Для аналізу динаміки іноземного туризму та його ролі в розвитку туристичного комплексу регіону використано математико-статистичні методи дослідження.

Однією з ключових проблем при вивченні іноземного туризму є ведення статистичного обліку іноземних туристів. Наразі існує 3 основних методи обліку громадян інших країн які прибувають в країну із туристичною метою:

- 1) Облік іноземців при в'їзді на територію країни (прикордонний контроль);
- 2) Облік в засобах розміщення;
- 3) облік на основі даних туристичних підприємств (туристичних операторів та туристичних агентів).

Кожен із запропонованих методів має свої як переваги так і недоліки.

Прикордонний облік відображає всіх іноземців які прибули до країни. Це можуть бути як туристи так і одноденні відвідувачі а також особи які прибувають не з туристичними цілями (наприклад перевезення вантажів, або пасажирів). Даний вид оцінки іноземних туристичних потоків враховує також іноземців які проїжджають територію країни транзитом.

Облік в закладах розміщення відображає чисельність іноземців які скористались послугами розміщення у відповідних закладах. При цьому він також враховує іноземців які прибули в країну не з туристичною метою.

Облік на туристичних підприємствах відображає кількість іноземних туристів які скористувались послугами відповідних суб'єктів господарювання однак не відображають чисельність іноземних громадян які відвідали країну як самодіяльні туристи.

Окрім традиційних методів обліку наразі використовують і новітні підходи щодо вивчення іноземних туристичних потоків. До таких методів можна віднести: 1) оцінку кількості іноземних туристів на основі використання на територіях активної туристичної діяльності (курорти, санаторії) мобільних телефонів (смартфонів); даних геолокації за відповідними гаджетами; 3) соціологічні опитування як туристів так і суб'єктів економічної діяльності.

Інформаційною основою дослідження слугують дані Головного управління статистики в Чернівецькій області а також наукові доробки українських та закордонних вчених.

Актуальні питання розвитку іноземного туризму в Україні вивчали: [Драч, Шаповал \(2020\)](#), [Кушнір \(2019\)](#), [Міщенко \(2019\)](#), [Чернявська \(2017\)](#), [Костащук \(2012,2016\)](#), [Любіцева](#)

В.Васильчак

Вплив іноземного туризму на розвиток туристичного комплексу Чернівецької області у 2000-2020 роках

(2007). Малюська (2008). Проблеми розвитку іноземного та міжнародного туризму в умовах російської агресії розкрито в працях Андрусак, Аніпко, (2024) та Андрусак, Аніпко (2022), Худавердієва, В., Омельченко, Г., & Мерчанський, В. (2022), Царук, В. В. (2023). Питання формування конкурентних переваг регіону в контексті розвитку іноземного туризму розкривають Бучко, Тангер (2024) та Костащук, Смик (2022).

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Чернівецька область належить до регіонів України які мають досить високий рівень забезпечення різноманітними рекреаційно-туристичними ресурсами. Незважаючи на порівняно невеликі розміри території в регіоні зосередженні значні запаси природних рекреаційно-туристичних ресурсів. Найвагомішими серед яких є: Покутсько-Буковинські Карпати, Дністровський каньйон, бальнеологічні ресурси, які можуть використовуватись для надання різноманітних рекреаційно-туристичних послуг. Багатий край і на історико-культурні ресурси. Найбільша їх концентрація спостерігається в межах міст Чернівці (Резиденція митрополитів Буковини і Далмації, а також чисельні музеї, пам'ятки архітектури та культури); Хотин (Хотинський замок та фортеця); Вижиця (історико-культурні ресурси поєднані із природою Карпат). Практично в кожному селі є старовинні дерев'яні або муровані церкви та інші об'єкти історико-культурної спадщини. Високий рівень рекреаційно-туристичного потенціалу території створює сприятливі умови для розвитку іноземного туризму в регіоні.

Загалом можна зазначити, що з 2000 по 2023 роки туристична галузь Чернівецької області пройшла складний розвиток та зазнала значних трансформацій. На її розвиток значний вплив мали:

- суспільно-політичні кризи, які відбувались в межах України: Помаранчева революція та Революція гідності;
- економічні негаразди – Світова економічна криза 2008 року;
- Світова пандемія COVID-19;
- початок російської агресії у 2014 році та повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року.

Вище зазначені чинники мали істотний вплив на розвиток туризму та рекреації в Чернівецькій області. За період дослідження спостерігалось як зростання розвитку галузі так і значне скорочення чисельності туристичних потоків.

На початку XXI століття загальна чисельність туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, становила 44,1 тисячі осіб, що заклало фундамент для подальшого зростання галузі.

Період з 2000 по 2008 рік характеризувався стабільним зростанням туристичних потоків. Максимальних показників було досягнуто у 2008 році, коли загальна кількість туристів сягнула 81 тисячі осіб. Це зростання було забезпечено збільшенням усіх категорій туристів: внутрішніх, іноземних та виїзних.

Світова фінансова криза 2008-2009 років суттєво вплинула на туристичну галузь регіону. У 2009 році спостерігалось значне падіння туристичних потоків до 63,1 тисячі осіб, що відображало загальну економічну нестабільність та зниження купівельної спроможності населення.

Особливу увагу привертає динаміка внутрішнього туризму. Якщо у 2000 році внутрішні туристи становили найбільшу частку - 27,6 тисяч осіб, то до 2020 року їх кількість драматично знизилась до 538 осіб. Основною причиною різкого скорочення внутрішнього туризму в цьому році є Світова пандемія COVID-19. Негативний вплив пандемії на розвиток туризму в Чернівецькій області не було подолано так як 24 лютого 2022 року розпочалось повномасштабне вторгнення росії. Дана подія мала також катастрофічні наслідки на розвиток як туристичного комплексу загалом так і іноземного туризму зокрема. Загальна динаміка

В.Васильчак

Вплив іноземного туризму на розвиток туристичного комплексу Чернівецької області у 2000-2020 роках

розвитку організованого внутрішнього туризму в Чернівецькій області відображена на рисунку 1.

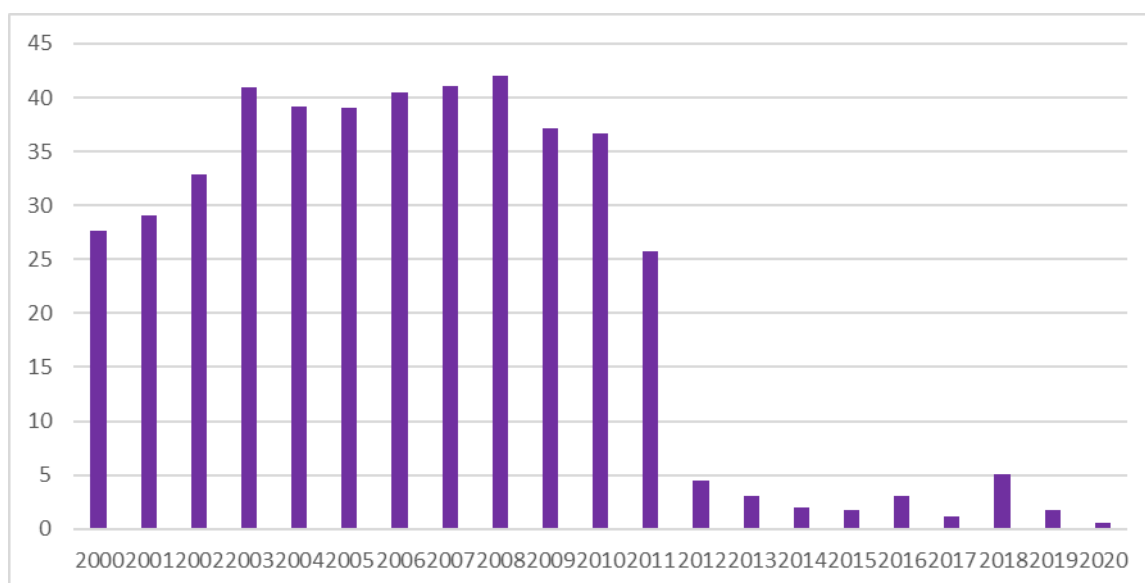

Рис.1¹⁾. Загальна динаміка внутрішнього організованого туризму в Чернівецькій області у 2000-2020 роках (тис. осіб)

1) 2000-2010 роки – за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року – за даними Держстату.

Розвиток організованого іноземного туризму в Чернівецькій області у 2000-2020 роках також характеризується різнонаправленою динамікою. На початку періоду спостереження мінімальна чисельність іноземних туристів була зафіксована у 2002 році. Цього року туристичні підприємства регіону надали послуги 3,6 тис. іноземних громадян. Це становило 10,9 % від загальної чисельності внутрішніх туристів в регіоні.

У 2003-2007 роках спостерігається поступове зростання чисельності іноземних туристів які відвідали досліджувану територію. Так у 2003 році було зареєстровано 3,9 іноземних туристів, а в 2007 їх чисельність зросла до 8,0 тис., або в понад 2 рази.

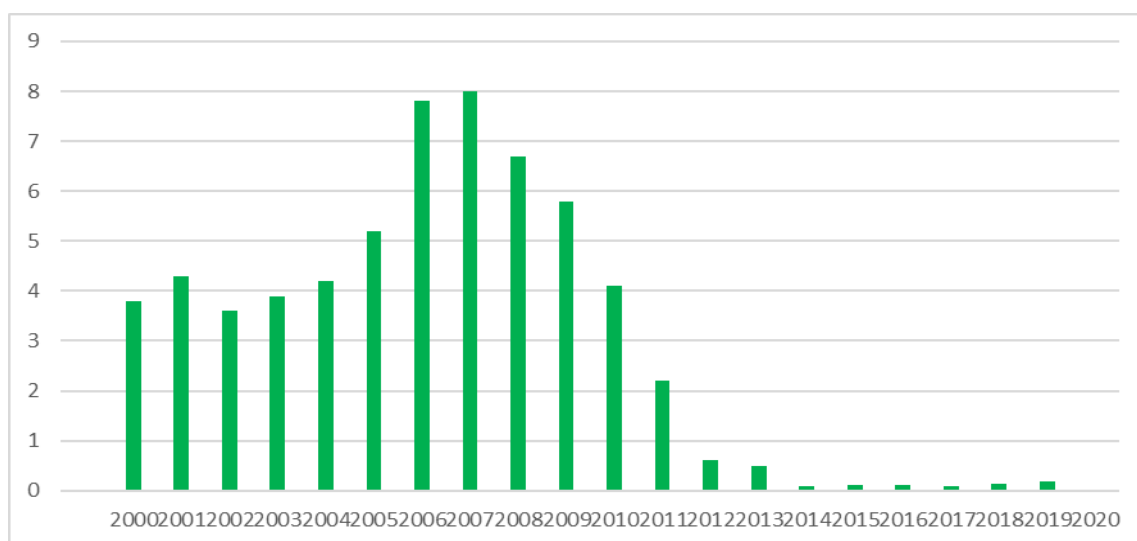

Рис.2.¹⁾ Загальна динаміка внутрішнього організованого туризму в Чернівецькій області у 2000-2020 роках (тис. осіб)

1) 2000-2010 роки – за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року – за даними Держстату.

З 2008 року по 2013 спостерігалось істотне скорочення чисельності іноземних туристів які відвідували Чернівецьку область з 7,8 тисяч осіб у 2007 році, до 461 осіб у 2013. Таким чином за 6 років обсяги надання туристичних послуг організованим іноземним туристам скоротилась у 21,6 рази. Головними причинами такого скорочення були економічна криза 2008 року, а також економічна та політична нестабільність в Україні в цей час.

У 2014 році Чернівецьку область відвідали тільки 83 іноземних туристів які скористались послугами туристичних операторів та агентів. Даний показник за рік скоротився в 5,5 рази. Основною причиною такого скорочення були як політична нестабільність в Україні спричинена Революцією гідності так і початок 20 лютого 2014 року прихованої агресії росії проти України.

З 2015 по 2017 роки разом із стабілізацією політичної ситуації в Україні та зменшенням інтенсивності військових дій на сході держави спостерігається певна стабілізація чисельності іноземних туристів в регіоні на рівні від 82 осіб у 2017 році до 112 осіб у 2016 році. У 2018 та 2019 роках чисельність громадян інших країн які відвідали Чернівецьку область скориставшись послугами туристичних операторів та туристичних агентів почала зростати відповідно до 137 та 179 туристів. Однак вже в наступному 2020 році організованих іноземних туристів в регіоні не було зареєстровано. Це зумовлено карантинними обмеженнями які було введено в Україні та інших країнах світу у зв'язку із пандемією COVID-19. Загальна динаміка чисельності іноземних туристів які відвідали Чернівецьку область скориставшись послугами туристичних операторів та туристичних агентів відображена на рисунку 2.

Незважаючи на порівняно незначну кількість іноземних туристів які відвідували Чернівецьку область протягом 2000 – 2020 років вони мали вагомий вплив на розвиток організованого туризму. Відсоток іноземних туристів за цей період відносно чисельності внутрішніх туристів становив пересічно 9,8 %. (Рис.3)

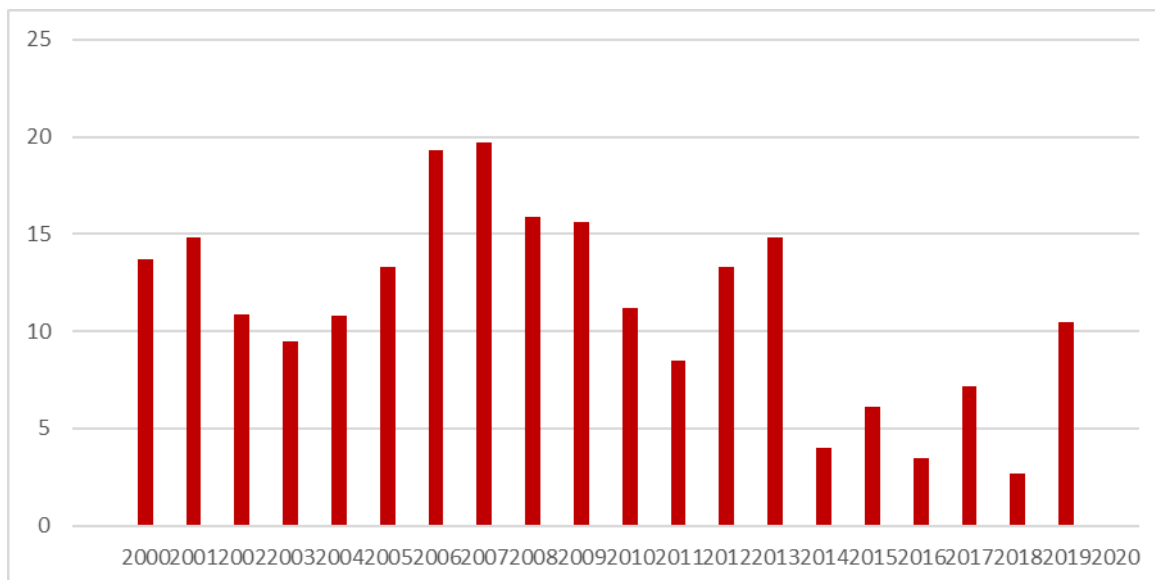

Рис. 3. Відсоток чисельності іноземних туристів до чисельності внутрішніх туристів в Чернівецькій області у 2000-2020 роках (%)

Аналіз отриманих даних дозволяє виділити 2 періоди впливу іноземного туризму на розвиток туристичних послуг в Чернівецькій області.

Перший період охоплює відтинок часу з 2000 по 2013 роки. В даний період часу відношення іноземного туризму до внутрішнього було переважно вищим за пересічні значення або ж близьким до пересічних показників. Найменший вплив іноземного туризму

В.Васильчак

Вплив іноземного туризму на розвиток туристичного комплексу Чернівецької області у 2000-2020 роках

за цей період спостерігався у 2011 коли частка іноземних туристів по відношенню до чисельності внутрішніх становила тільки 8,5 %, що 1,5% менше за пересічні значення. У 2003 році він становив 9,5% наближаючись таким чином до пересічних значень. Однак у 2006 та 2007 роках спостерігався найбільший іноземних громадян вплив на розвиток туризму. В ці роки їх кількість наближалась до 20% (19,3% у 2006 р. та 19,7% у 2007 р.) від чисельності внутрішніх туристів, що відвідували область. В інші роки частка іноземних туристів відносно внутрішніх була вищою за пересічні значення та коливалась в межах 10-15 %.

Другий період охоплює 2014-2020 роки. Протягом цього часу спостерігається незначний вплив іноземного туризму на розвиток туризму в Чернівецькій області. Головною причиною зазначених процесів є початок російської агресії та як наслідок погіршення безпекового іміджу України на міжнародному туристичному ринку. У 2014 році частка іноземних туристів по відношенню до внутрішніх становила тільки 4,0% а в 2018 році знизилась до 2,7%. Однак вже у 2019 році вона сягнула значень 10,5% перевищивши таким чином пересічні показники.

4. ВИСНОВКИ

Іноземний туризм в Чернівецькій області наданому етапі розвитку туристичного комплексу Чернівецької області не відповідає потенційним можливостям. Тільки кожен 10 турист в регіоні, що скористався послугами туристичних операторів та туристичних агентів є іноземцем. Найбільший вплив на недостатній розвиток іноземного туризму в регіоні має російська агресія, яка вже триває майже 12 років. Її наслідком стало формування негативного безпекового іміджу України на міжнародному туристичному ринку та як наслідок і скорочення в'їзних туристичних потоків.

Однак наявність потужного рекреаційно-туристичного потенціалу а також зацікавленість в розвитку іноземного туризму органів влади та підприємців які працюють в туристичному бізнесі створюють сприятливі умови для відновлення даного виду туристичної діяльності в післявоєнний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андрусак, Н., Аніпко, Н. (2024).** Туристичні продукти туроператора Join Up! в умовах воєнного стану. Науковий вісник Чернівецького університету : Географія, (849), 56-62. [**Andrusiak, N., Anipko, N. (2024).** Turystychni produkty turoperatora Join Up! v umovakh voiennoho stanu. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Neohrafiia, (849), 56-62.]
2. **Аніпко Н., Андрусак Н., (2022)** Туризм в умовах війни: особливості туристичних пріоритетів, пошуку та пропозицій. Науковий вісник Чернівецького університету : Географія, (839), 31-39.[**Anipko N., Andrusiak N., (2022)** Turyzm v umovakh viiny: osoblyvosti turystychnykh priorytetiv, poshuku ta propozyitsii. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Neohrafiia, (839), 31-39.]
3. **Бучко Ж.І., Тангер М. М. (2024)** Оцінка конкурентного середовища Одеської області в контексті розвитку іноземного туризму. Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio (3), С. 13-21. [**Buchko Zh.I., Tanher M. M. (2024)** Otsinka konkurentnoho seredovyscha Odeskoi oblasti v konteksti rozvytku inozemnoho turizmu. Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio (3), S. 13-21.]
4. **Бучко Ж.І. (2017)** Тенденції туризму та транскордонної співпраці в контексті регіональних стратегій розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. (7), 179-184. [**Buchko Zh.I. (2017)** Tendentsii turizmu ta transkordonnoi spivpratsi v konteksti rehionalnykh stratehii rozvytku. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Neohrafichni nauky. (7), 179-184.]
5. **Євдокименко, В. К. (1996).** Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування, механізм реалізації). Чернівці : Прут. [**Yevdokymenko, V. K. (1996).** Rehionalna polityka rozvytku turizmu (Metodolohiia formuvannia, mekhanizm realizatsii). Chernivtsi : Prut.]
6. **Косташук В.І. (2016)** Динаміка основних показників розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області на початку XXI століття. Науковий вісник Чернівецького національного університету . Географія. (775-776), .200 -205. [**Kostashchuk V.I. (2016)** Dynamika osnovnykh pokaznykiv rozvytku

inozemnoho turizmu v Chernivetskii oblasti na pochatku KhKhI stolittia. Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu . Neohrafiia. (775-776), .200 -205.]

7. **Косташук В.І. (2012)** Географічні аспекти розвитку іноземного туризму в Чернівецькій області. Часопис соціально-економічної географії. (13(2), 132-135 [Kostashchuk V.I. (2012) Neohrafichni aspekty rozvytku inozemnoho turizmu v Chernivetskii oblasti. Chasopys sotsialno-ekonomichnoi neohrafii. (13(2), 132-135]
8. **Косташук В.І. Смик О.С.** Соціально-економічні передумови формування конкурентних переваг розвитку міжнародного туризму в регіоні (на прикладі Одеської області) . Молодий вчений. (12 (112), С.92-99 [Kostashchuk V.I. Smyk O.S. Sotsialno-ekonomichni peredumovy formuvannia konkurentnykh perevah rozvytku mizhnarodnoho turizmu v rehioni (na prykladi Odeskoï oblasti) . Molodyi vchenyi. (12 (112), S.92-99]
9. **Любіцева, О. О., Панкова, Є. В., & Стафійчук, В. І. (2007).** Туристичні ресурси України : Навчальний посібник. Київ : Альтерпрес. [Liubitseva, O. O., Pankova, Ye. V., & Stafiihuk, V. I. (2007). Turystychni resursy Ukrainy : Navchalnyi posibnyk. Kyiv : Alterpres.]
10. **Малюська, М.П., Антонюк, Н.В., Ганич. Н.М. (2008).** Міжнародний туризм і сфера послуг : Підручник. Київ : Знання. [Maliuska, M.P., Antoniuk, N.V., Hanych. N.M. (2008). Mizhnarodnyi turizm i sfera posluh : Pidruchnyk. Kyiv : Znannia.]
11. **Худавердієва, В., Омельченко, Г., & Мерчанський, В. (2022).** Особливості туropolейтингу як виду діяльності в сучасних кризових умовах. Вісник Хмельницького національного університету, (3), 76-80. [Khudaverdiieva, V., Omelchenko, H., & Merchanskyi, V. (2022). Osoblyvosti turopolereitynhu yak vydu diialnosti v suchasnykh kryzovykh umovakh. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, (3), 76-80.]
12. **Царук, В. В. (2023).** Туризм в Україні в умовах воєнного стану – проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. Таврійський науковий вісник, (4), 15-24. [Tsaruk, V. V. (2023). Turyzm v Ukraini v umovakh voiennoho stanu – problemy vidnovlennia ta poshuku novykh modelei upravlinnia. Tavriiskyi naukovyi visnyk, (4), 15-24.]

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

13. Туризм і відпочинок в Чернівецькій області. Головне управління статистики у Чернівецькій області ([Джерело](#))
14. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР . Законодавство України. ([Джерело](#))

Valentyn Vasylychak

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Department of Geography of Ukraine and Regional Studies

The Impact of Foreign Tourism on the Development of Tourism in Chernivtsi Region in 2000-2020

Keywords: foreign tourism, Russian aggression, COVID-19, development factors.

Abstract: Chernivtsi region faces numerous challenges in the tourism industry, including imperfect infrastructure, insufficient awareness of the region among foreign tourists, and fluctuations in economic and political conditions that affect tourist flows. The problem remains the unstable volume of foreign tourist flows, which directly affects the financial stability of local hotels, restaurants, and services. The study is designed to reveal the factors that shape these fluctuations and determine which aspects of development can support an increase in the number of foreign visitors in the region.

The publication reveals the features of the development of foreign tourism in Chernivtsi region during 2000-2023. The main factors that had the greatest impact on the development of this type of tourism activity were identified. It was found that the largest decline in the number of foreign tourists was due to Russian aggression and the COVID-19 pandemic. The socio-economic and political instability in Ukraine also had a significant impact on the formation of foreign tourist flows.

Analysis of the data obtained allows us to distinguish 2 periods of the impact of foreign tourism on the development of tourist services in the Chernivtsi region.

The first period covers the period from 2000 to 2013. During this period of time, the ratio

В.Васильчак

Вплив іноземного туризму на розвиток туристичного комплексу Чернівецької області у 2000-2020 роках

of foreign tourism to domestic was mostly higher than average values or close to average indicators. The smallest impact of foreign tourism during this period was observed in 2011, when the share of foreign tourists in relation to the number of domestic tourists was only 8.5%, which is 1.5% less than average values. In 2003, it was 9.5%, thus approaching average values. However, in 2006 and 2007, the greatest impact of foreign citizens on the development of tourism was observed. In these years, their number approached 20% (19.3% in 2006 and 19.7% in 2007) of the number of domestic tourists visiting the region. In other years, the share of foreign tourists relative to domestic ones was higher than the average values and fluctuated within 10-15%.

The second period covers 2014-2020. During this time, there is a slight impact of foreign tourism on the development of tourism in Chernivtsi region. The main reason for these processes is the beginning of Russian aggression and, as a result, the deterioration of Ukraine's security image in the international tourism market. In 2014, the share of foreign tourists relative to domestic ones was only 4.0%, and in 2018 it decreased to 2.7%. However, already in 2019, it reached 10.5%, thus exceeding the average indicators.

Foreign tourism in Chernivtsi region at the given stage of development of the tourist complex of Chernivtsi region does not meet the potential opportunities. Only every 10th tourist in the region who used the services of tour operators and travel agents is a foreigner. The greatest impact on the insufficient development of foreign tourism in the region is the Russian aggression, which has been going on for almost 12 years. Its consequence was the formation of a negative security image of Ukraine in the international tourist market and, as a result, a reduction in inbound tourist flows.

However, the presence of a powerful recreational and tourist potential, as well as the interest in the development of foreign tourism of authorities and entrepreneurs working in the tourism business, create favorable conditions for the restoration of this type of tourism activity in the post-war period.